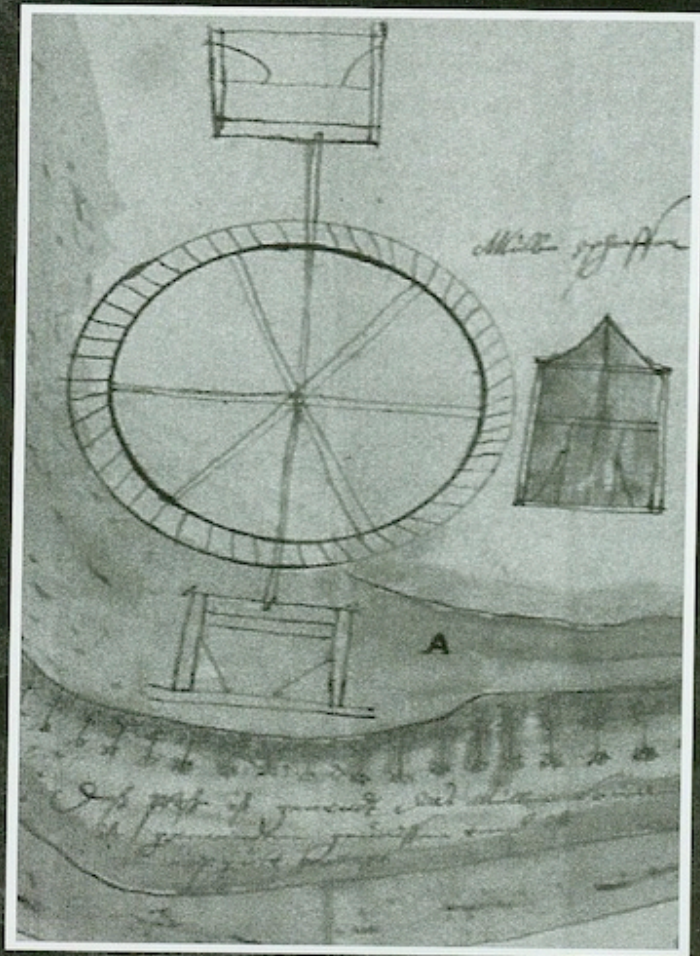

DE OPHOVENMOLEN TE SITTARD

DE OPHOVENERMOLEN

Detail van een kaart uit 1635, met een afbeelding van de 'Mullen Uphoeffen'.

Bij gelegenheid van de restauratie van de Ophovenmolen anno 1998 is het goed om meer dan zes eeuwen geschiedenis van dit gebouw aan ons voorbij te laten gaan. Dit gebeurt door middel van deze brochure, die hopelijk na verloop van tijd vervangen zal kunnen worden door een gedegen boekwerk. Hiervoor zal echter nog een uitvoerig bronnenonderzoek nodig zijn, hetgeen voor deze publicatie slechts beperkt mogelijk was. Met name de recente geschiedenis (vanaf 1800) is gebaseerd op bestaande literatuur.

TE SITTARD

WATERMOLENS IN SITTARD

Door het water van de bij de Stenen Sluis van de Geleenbeek afgetakte Sittardse Molenbeek werden in vroeger tijden verscheidene watermolens in beweging gebracht. Binnen de wallen lag de banmolen, in 1344 voor het eerst vermeld. In 1349 is er sprake van een wedemolen. Bij de waterpoort *het Steinen Muurken* in de stad lag een volmolen, die in 1399 door Jan van Salm, heer van Sittard, overgedragen werd aan Goddard Clewens en zijn erfgenamen. In 1582 werd te Stadbroek een looi- en slijpmolen op de beek gebouwd, de Stadbroekermolen. In 1824 volgde aan de Paardestraat de molen Hochstenbach. Vlak voor de aftakking van de Molenbeek lag op de Geleenbeek de Ophovenermolen. Het feit dat deze molen een leen vormde van de mankamer (leenhof) van kasteel Born duidt op een hoge ouderdom, die mogelijk teruggaat tot de tijd van Walram de Rosse van Valkenburg, heer van Sittard en Born (+ 1301), of de

heren van Born zelf, die rond 1290 hun macht zagen wegwijnen.

DE OUDSTE VERMELDING VAN DE OPHOVENERMOLEN: 1348 OF 1406?

Omtrent de oudste vermelding van de Ophovenermolen bestaat enige onzekerheid. In een document uit 1348 is er sprake van de molenaar uit Leyenbroek die met zijn kar tot aan de grens van de vrije rijksheerlijkheid Limbricht en Einighausen komt om daar graan ('gemaal') te halen. Betreft het hier de molenaar van de Ophovenermolen, die niet ver van Leyenbroek gelegen is?

Uit de tekst valt dit niet met zekerheid op te maken, maar het is wel opvallend dat de oudst bekende eigenaars van de Ophovenermolen uit het nabij Limbricht gelegen Guttecoven afkomstig waren, en dat het document bewaard is in het mankamerdossier van de Ophovenermolen.

Absolute zekerheid hebben wij wel bij een vermelding op 10 juni 1406.

Grafsteen van molenpachter Frans Lemmens (+ 1676) (foto H. Palmes).

In het cartularium van de Sittardse St.-Petruskerk (folio 9) is opgetekend dat op die dag Johan van der Moelen bij de stadhouder van de Gulikse hertog voor het land van Born verscheen voor een schuldbekentenis. Hij was kape-

De molen circa 1890.

laan Johan Mesbach van de St.-Petruskerk negen vaten rogge erfpacht verschuldigd en bood als onderpand *sine husinghe, hoiff, baendt ind moelenstat gelegen mit hoeren tobehoir tot Ophoeven tusschen dat Oeverbruyck ind heren Johans gueden vurscreven*: huis, hof, beemd en molen te Ophoven!

DE FUNCTIE VAN DE MOLEN

Watermolens konden voor diverse doeleinden gebruikt worden: voor het malen van graan, het persen van olie, het bewerken van textiel of huiden of voor het zagen en slijpen.

De Ophovenermolen wordt in 1481 graan- en oliemolen genoemd. Ook aan het begin van de achttiende eeuw is dit nog zo en vindt men de toevoeging dat het geen volmolen meer is. Expliciet wordt telkens vermeld dat de Ophovenermolen geen banmolen was, zoals de graanmolen in de binnenstad. Van een banmolen was sprake, wanneer de bewoners van een

bepaald gebied verplicht waren van deze molen gebruik te maken. Het bandistrict van de graan- en oliemolen van de binnenstad bestond uit de stad Sittard, Overhoven, Stadbroek en de Steenweg tot aan *Lauterbeinß Funderen*. In de tweede helft van de achttiende eeuw is er sprake van een *Korn- und Buekweizmühl*, een graan- en boekweitmolen. In onze eeuw werd de molen ook gebruikt voor het zagen van hout.

DE MOLEN ALS LEEN VAN DE MANKAMER

De Ophovenermolen was evenals de Ophovenerhof een groot leen van de mankamer, de leenhof, van kasteel Born. Dit hield in dat de bezitters van de molen deze moesten verheffen bij de heer van Born of diens vertegenwoordiger. Vanaf 1400 tot de Franse Tijd was de hertog van Gulik heer van Born en werden zijn zaken behartigd door de ambtman van Born. Van 1421 tot 1494 was het land van Born overigens verpand aan de graven van Meurs.

Hans van Guttecoven bezat in de vijftiende eeuw het leen dat inhield: de molen van Ophoven en de tienden te Urmond. Na diens dood ging het over in handen van zoon Cornelis van Guttecoven. In 1479 verklaarde Cornelis ten overstaan van ridder Willem Scheiffart van Merode, heer te Limbricht en stadhouder van graaf Vincent van Meurs voor het land van Born, dat hij het leen voor een som geld verkocht had aan Johannes van Einighausen. Vervolgens werd Johannes erfelijk met de molen en de tienden beleend.

In 1481 verkocht Johan van Einighausen ten overstaan van Arnt Dobbelstein van Doenrade, stadhouder van graaf Vincent van Meurs voor het land van Born, aan de graaf zijn aandeel aan de molen, door hem verworven van Cornelis van Guttecoven en van Daem van Rymenstock *mit allem geziemmeren, molensteinen, olyßbencken ind allen andern werck ind gereidtschafften zo der korrenmoelen ind olyßmoelen gehorrente*. Uit de oorkonde blijkt dat

Johans aandeel bestond uit de helft van de molen. De andere helft was erfelijk bezit van de graaf van Meurs. De graaf kreeg hierdoor beide delen in zijn bezit.

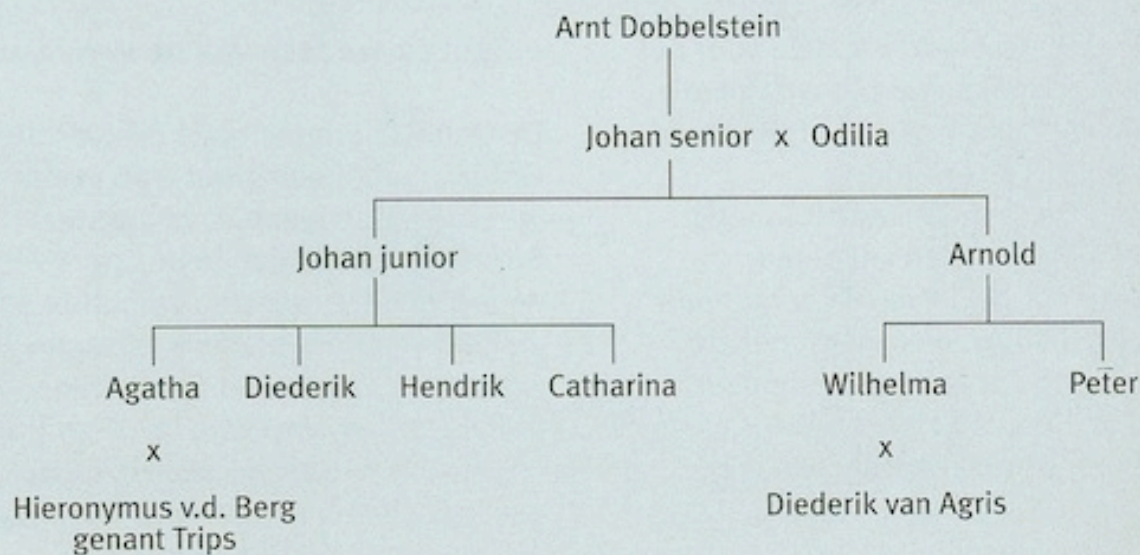
In 1484 verwierf de voornoemde Arnt Dobbelstein van Doenrade *umb sunderlichen betruwen ind dienstes willen* van graaf Vincent van Meurs *unse korne- ind olymolen in unsen lande vann Borne zo Ophoven boven Sittart gelegen, so wie die ytzundt mit aller gereidtschafft in nassen ind in droigen gelegen is* tegen de som van 1000 Rijnlandse guldens en twintig stuivers. Meer dan een eeuw bleef de molen in bezit van de familie Dobbelstein, zodat de naam 'Dobbelsteinmolen' in zwang raakte en de nabij gelegen Stenen Sluis 'Dobbelsteinsluis' werd genoemd. De Stenen Sluis hoorde overigens bij de Sittardse banmolen. In 1524 werd de molen als Borns leen verheven door Johan Dobbelstein van Doenrade zu Einenbruch, zoon van Arnt. Het bezit van de molen ging na Johans dood over op diens zoons Johan de jongere en Arnold, van wie de eerste

het leen verhief. De volgende leenverheffing vond plaats in 1587 door Hieronymus van de Berg genaamd Trips ten behoeve van zijn vrouw Agatha, de dochter van Johan de jongere.

Na Agatha's dood was het bezit van de Ophovenermolen over drie partijen verdeeld. De kinderen van Johan de jongere - Diederik, Hendrik en Catharina, beschikten over de helft, de kinderen

van Arnold - Wilhelma en Peter - ieder over een kwart van de molen. Het leen werd in 1596 verheven door Diederik Dobbelstein zu Eienenberg. De volgende verheffing geschiedde in 1608 door Peter Dobbelstein van Lahr. Peters rechten werden echter betwist door de echtgenoot van zijn zus Wilhelma: Diederik van Agris. Het conflict sleepte zich enige jaren voort en eindigde

Stamboom Dobbelstein

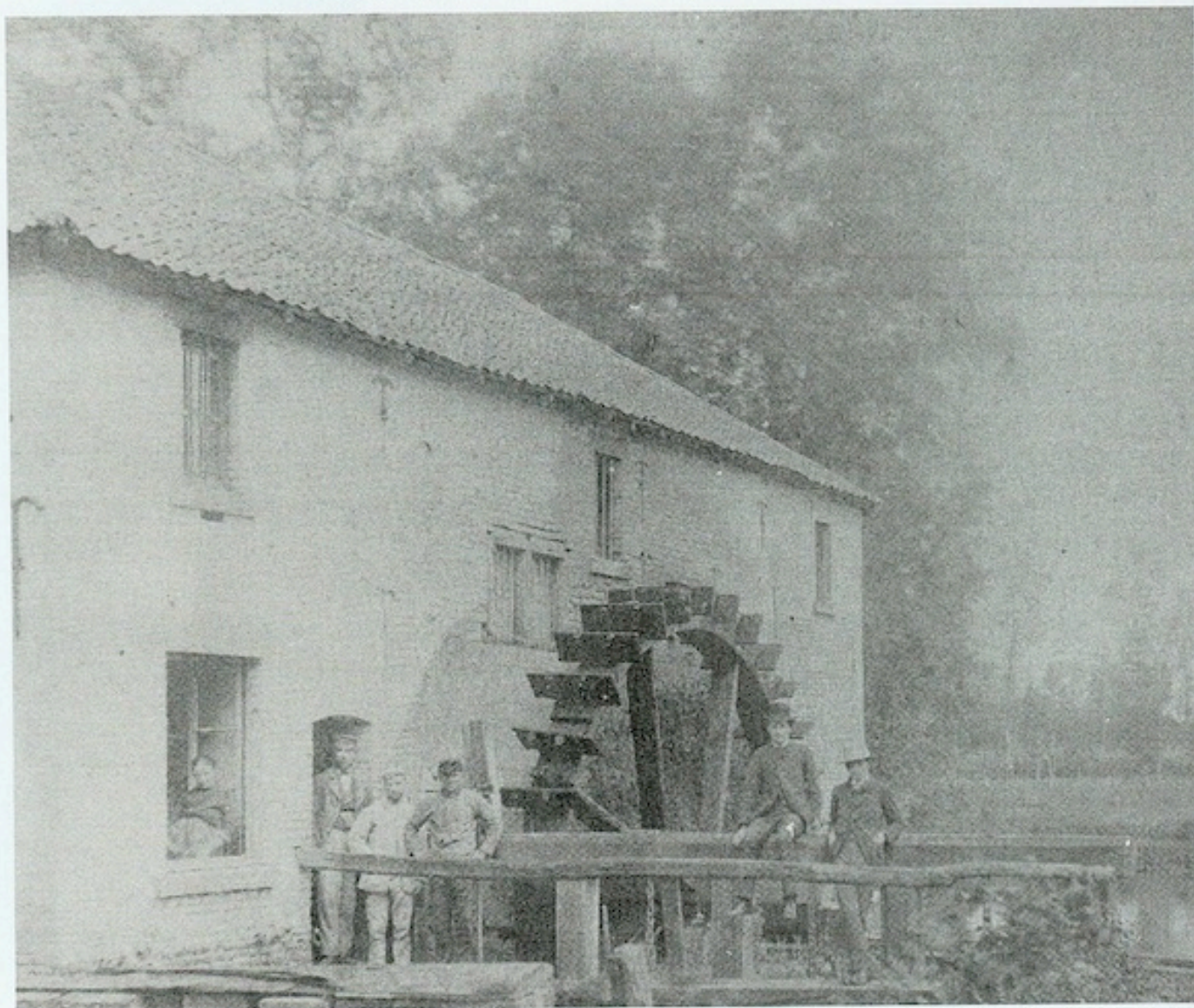

De molen met molenknechten en eigenaars, 1887.

vermoedelijk niet ongunstig voor Diederik, want zijn zoon, Reiner van Agris, heeft in 1624 de molen als leen verheven. Lang heeft Reiner de molen niet in bezit gehad. In 1627 werd het leen door voogd Adam Quirinarius en rentmeester Johan Maes ten behoeve van de hertog van Gulik onttrokken aan de mankamer van Born, voor de som van 308 1/2 rijksdaalders en 12 1/2 stuivers. Voortaan zou de hertog zelf het goed in bezit houden en de molen voor bepaalde termijnen verpachten.

DE MOLEN ALS HERTOGELIJK BEZIT

Vanaf 1627 had de Gulikse hertog de molen in bezit. Het molencomplex werd verpacht en de opbrengsten hiervan geregistreerd in de rekeningen van het ambt Born. Het verpachten geschiedde doorgaans voor een termijn van zes jaar of een veelvoud hiervan. De pachter had de plicht op het einde van de termijn de molenstenen in dezelfde grootte en dikte af te leveren, anders moest er

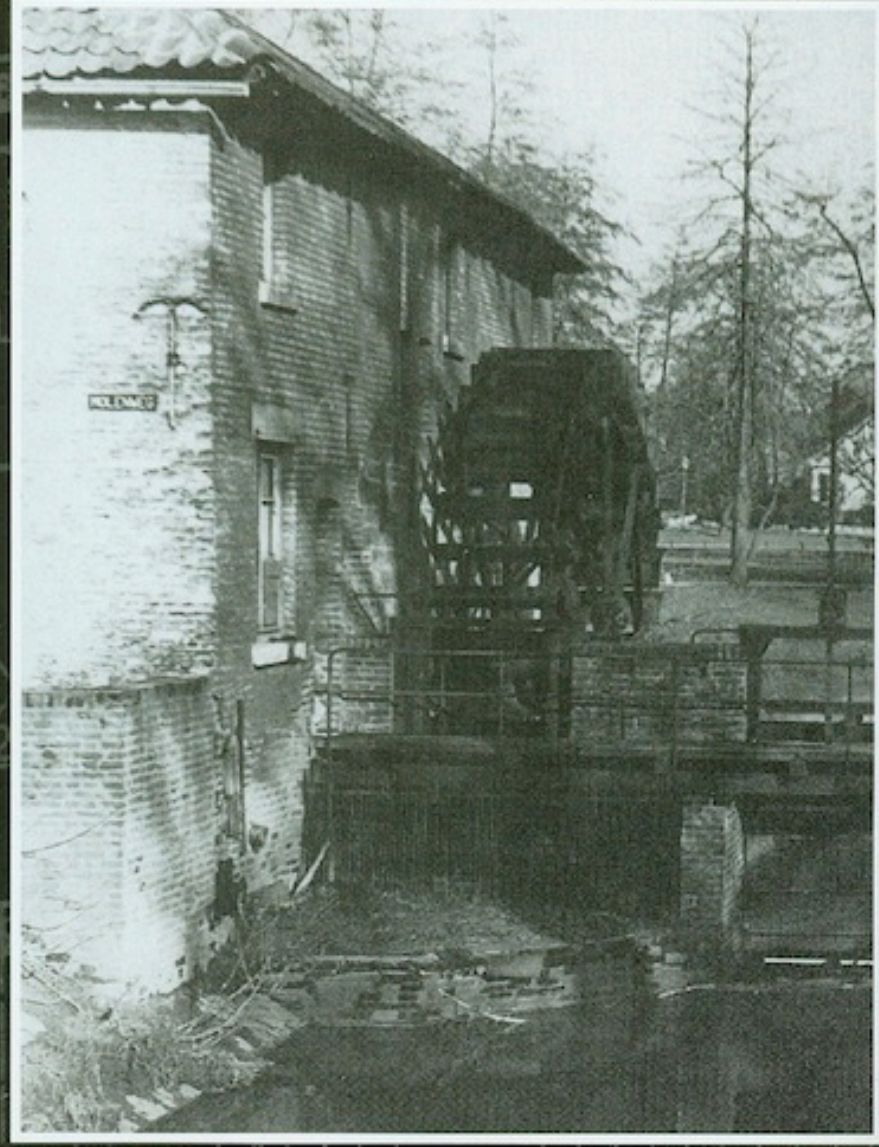

De molen op 31 oktober 1897.

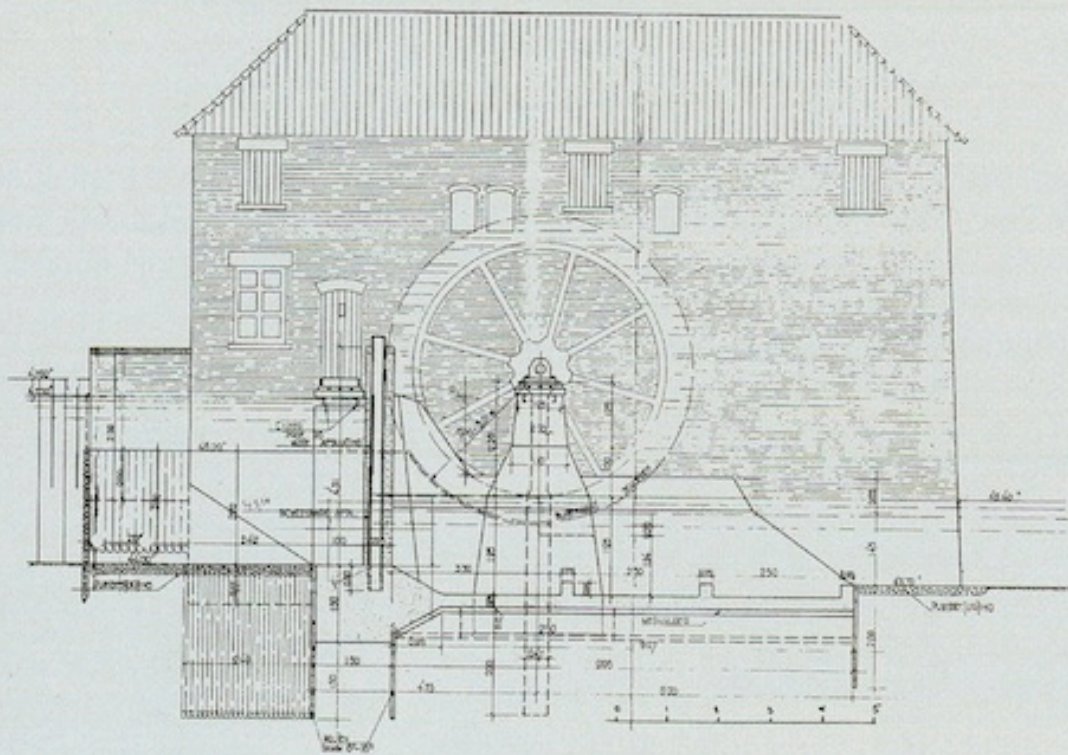

De molen circa 1935 (foto J.S. Kentgens).

Het watterrad in 1960 (foto J. Wilms).

Schets van de molen anno 1946.

EEN BESCHRIJVING UIT 1711

Aan de rekening van het ambt Born van 1711-1712 is een pachtcontract als bijlage toegevoegd. Bij dit pachtcontract van 18 mei 1711 is ook een beschrijving van de molen bewaard gebleven. Hierin valt te lezen dat de Ophovenermolen aan de Sittardse banmolen gekoppeld was in erfpacht, maar zelf geen banmolen was. Het molenhuis en de molen waren in vakwerkbouw (*leimen Wänden*) uitgevoerd. Bij de ark van het molenrad was een muur aan de zijde van de waterstroom gescheurd en deze dreigde om te vallen. Een reparatie mocht niet uitgesteld worden. In de molen was een keuken in slechte staat. Bij de molen bevond zich een stal zonder wanden met een dak van stro. De maalstoel (*Mühlenbeth*) en de (binnen)ark waren in goede staat, evenals het waterrad. Het aswiel (*Kamprath*) kon nog enige tijd gebruikt worden. Het steenlicht (*Windtrat*) was gebroken. De onderste molensteen was niet meer te gebruiken. De bovenste molensteen was 11 duim dik. De meelpijp

voor iedere duimbreedte twee gulden betaald worden.

Kleine reparaties waren voor rekening van de pachter. Bij grote reparaties zorgde de hertog voor hout en het vervoer ervan (hand- en spandiensten), maar moest de pachter zelf de reparaties uitvoeren.

De pachters van de Ophovenermolen waren dezelfde als die van de ban-

molen in de stad. Als pachters worden genoemd: Jan Lemmens (1627), zijn zonen Lambert en Frans Lemmens (1642), Arnold, zoon van Frans Lemmens (1679), Christiaan Baggen (1698), Jacob Baggen, zoon van Christiaan (1731), de weduwe Baggen (1738), Hendrik van Deursen (1748), Mattheis von der Grindten (1752), Peter op gen Haven (1771).

(Mooldz) was aan vervanging toe. Bij de molen hoorde een tuin van 80 roede, grenzend aan een weide van Dobbelsstein, de molenweg en de molen. Er moesten in het vakwerkgebouw blijkbaar diverse ingrijpende reparaties uitgevoerd worden. Hierop hebben vermoedelijk de muurankers (1716) betrekking.

NA DE FRANSE TIJD

In de Franse Tijd kwam de molen in handen van Jan Baptist Strijbos, die in 1805 als eigenaar wordt vermeld. In de jaren dertig van de vorige eeuw raakte ze in bezit van Francisca Engelen en vervolgens notaris Antoon Pierssens, die ook andere Sittardse molens in bezit had. In de jaren vijftig bezat de familie Jörissen de molen en van 1860 tot 1890 geneesheer Mathijs Joseph Kribs. Na diens dood was de weduwe Amalia Busch-Richter eigenaresse en exploiteerde Peter Busch de molen. Peter Busch huwde Maria Nijssen, dochter van de molenaar Jan Nijssen

van de voormalige banmolen. Na de dood van Peter in 1906 nam schoonvader Jan Nijssen de Ophovenermolen over en verkocht deze in 1918 aan zijn dochter Maria Helena († 1970), die gehuwd was met Guus Laudy († 1965). Na het overlijden van het laatste molenaarsofpaar ging de molen, die al jaren niet meer in gebruik was, over in eigendom van de Stichting Jacob Kritzraedt in 1973.

DE STICHTING JACOB KRITZRAEDT

Van 1952 is in Sittard de Stichting Jacob Kritzraedt actief voor het behoud van historisch en esthetisch waardevolle monumenten. Dit gebeurt onder meer door het aankopen, restaureren en herbestemmen van bedreigde monumentale gebouwen, zoals de Pub op de Markt en de vakwerkwoningen in Ophoven. In 1973 werd de Ophovenermolen overgenomen. Restauratie volgde in 1976, maar door wateroverlast ten gevolge van een onweersbui in 1983 werden het waterrad en het gangwerk zwaar

beschadigd. Na vijftien jaar stilstand kan door de recente restauratie het waterrad weer als vanouds draaien, tot in lengte van jaren.

*A.M.P.P. Janssen,
Stichting Jacob Kritzraedt Sittard*

BRONNEN

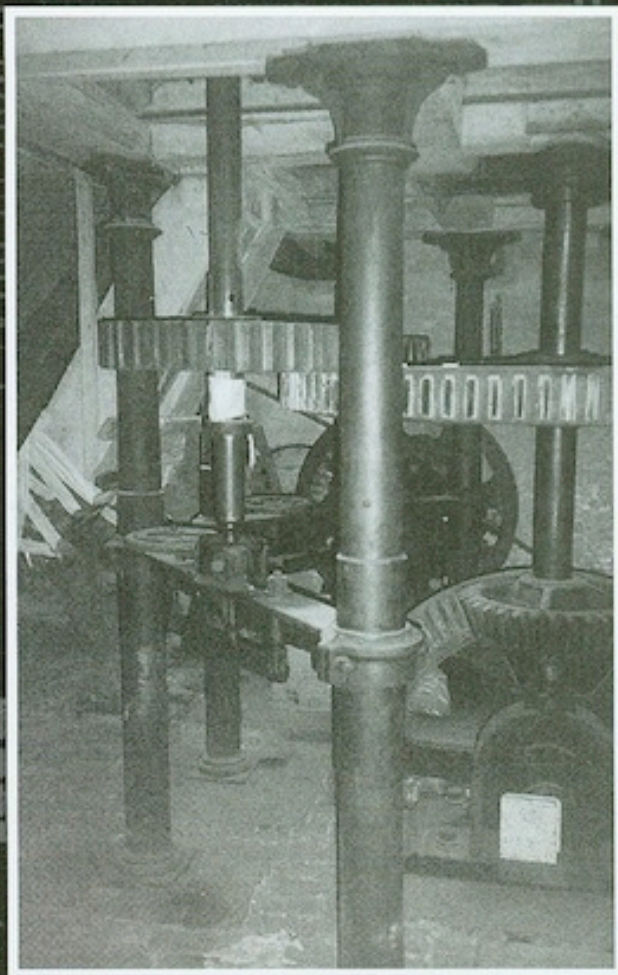
- P.W.E.A. van Bussel, *De molens van Limburg*, Eindhoven 1991, 317-328.
- A.M.P.P. Janssen & P.B.N. van Luyn, *Straten en banen, Sittard in de schriftelijke overlevering van de veertiende en vijftiende eeuw*, in: *Sittard uit bronnen geput*, Sittard 1993, 155-178.
- D.J.J. Lauwers, *De mankamer Born, beheer en administratie van leengoederen in de Gulikse tijd*, Monografieën uit het Land van Sittard 7, Sittard 1992.
- D.J.J. Lauwers & J. Oremus, *Ophovenerhof, Ophovenermolen ... in: Ophoven, boeiend en groeiend*, Sittard 1993, 7-10.
- A.H. Simonis, *De molens*, in: *Sittard, historie en gestalte*, Sittard 1971.
- Verslag Stichting Jacob Kritzraedt 1952-1976*, Sittard 1977.
- Hauptstaatsarchiv Düsseldorf, Jülich-Mannkammerlehen 34, 81; Ambtsrekeningen Born v.a. 1630-1631, vooral 1711-1712.
- Rijksarchief Limburg, Kapittel St.-Petrus Sittard, no.7 (cartularium, transcriptie A. Janssen).

Het molenhuis in 1969 (foto J. Wilms).

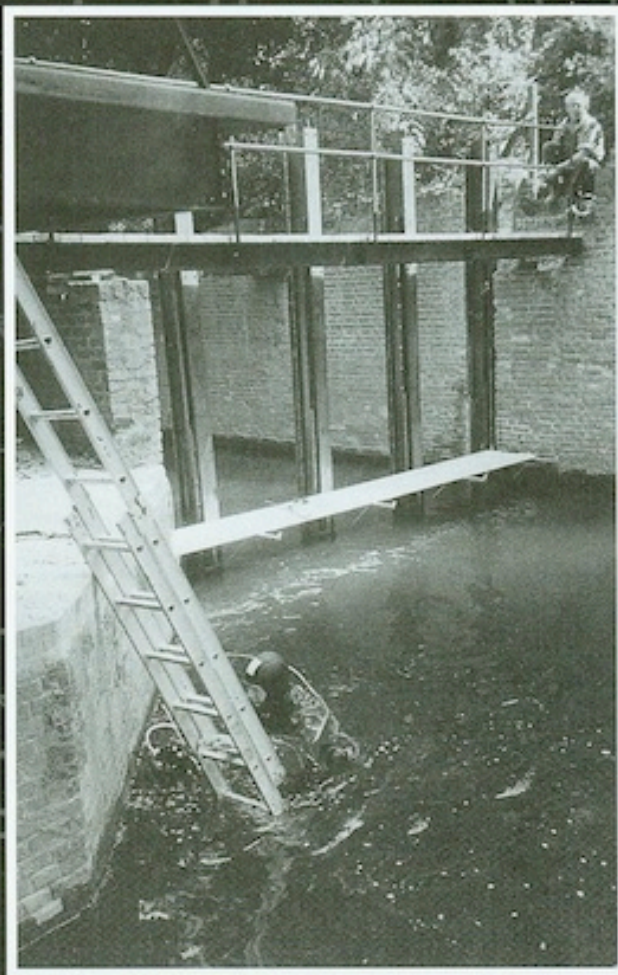

DE RESTAURATIE

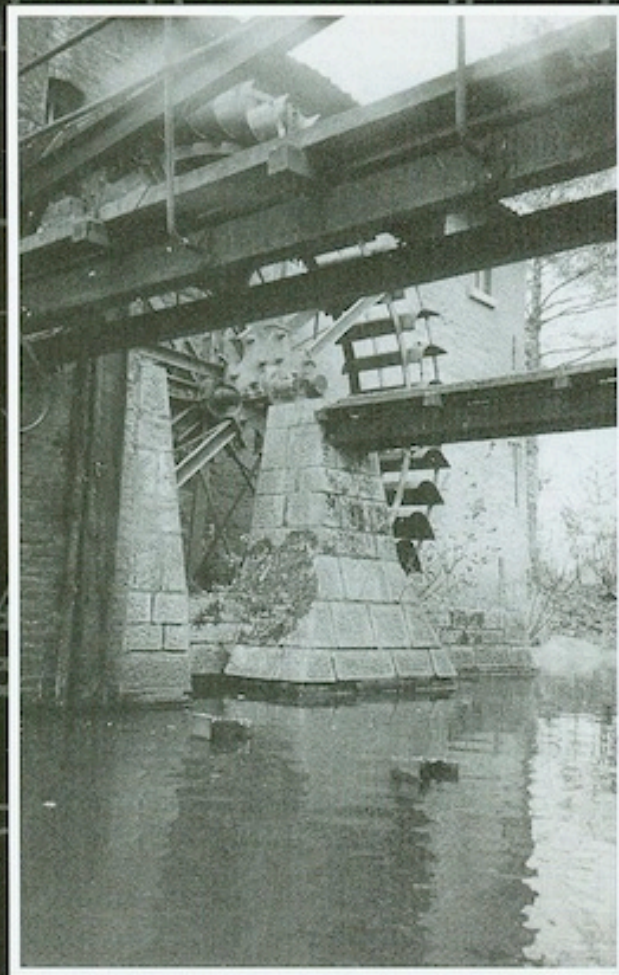
Maalstoel met gietijzeren kolommen en tandwielen, december 1996.

Montage sluiswerken na de restauratie, augustus 1998.

Situatie rad en bruggen voor de restauratie, oktober 1997.

VAN 1998

De restauratie begon voor ons als restaurateurs in december 1994. Op grond van de vraag naar de mogelijkheden van het wederom malen met de molen werd door ons een vooronderzoek uitgevoerd. Belangrijke aandachtspunten zijn: Welke uitgangspunten moet men hanteren bij de restauratie? Hoe moet de molen verder gebruikt worden? Welke beheersstructuur moet na restauratie ontwikkeld worden? Als restaurateurs dringen we altijd sterk aan op vroegtijdige beantwoording van deze vraagstukken, omdat deze enerzijds de wijze van restaureren beïnvloeden, anderzijds aanpassing op de gebruiksstructuur naderhand mogelijk maken. De huidige maalinstallatie van de Ophovenermolen stamt uit het einde van de vorige eeuw, toen de volledig houten overbrengingen en maalstoel vervangen werden door een maalstoel met gietijzeren kolommen met gietijzeren tandwielen en houten kammen. Ook de vorm van het waterrad kreeg in grote lijnen zijn huidige vorm: een

stalen as met gietijzeren rozetten en de rest van hout.

In 1946 werden aan de buitenkant van de molen nieuwe grotere sluiswerken gebouwd en werd de lagering en verankering van het rad ingrijpend gewijzigd. Deze werken zijn de laatste grootschalige veranderingen geweest aan het molen- en stuwwerk van de Ophovenermolen.

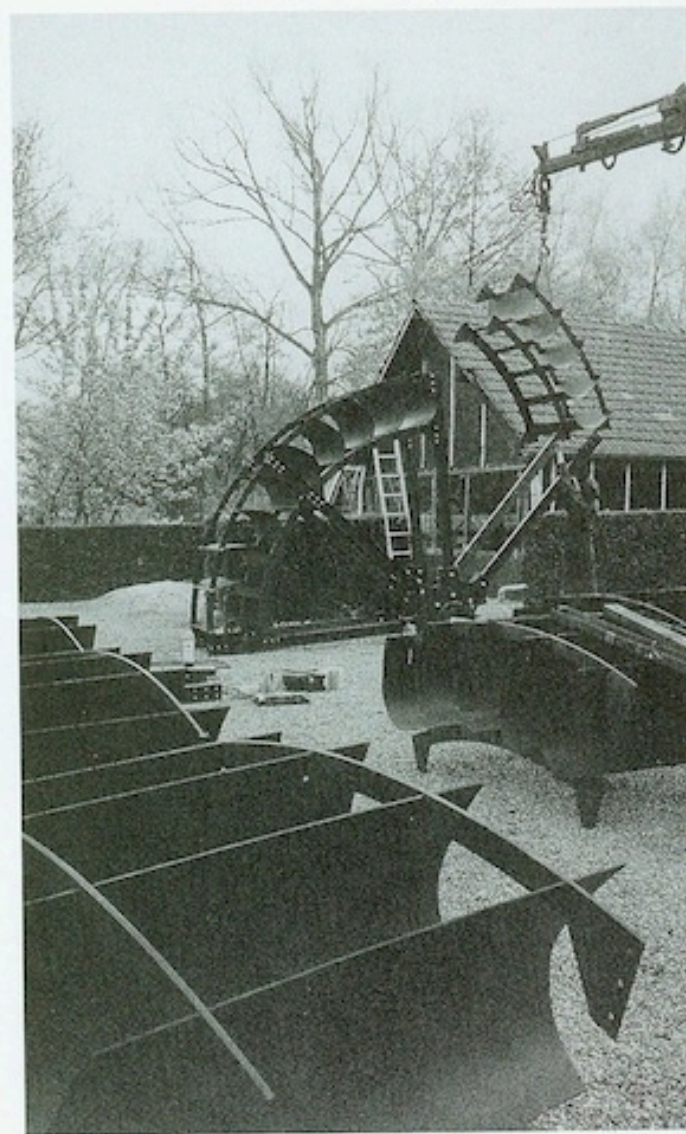
De belangrijke vraagstukken bij de restauratie van de maalinstallatie en stuwwerken van de Ophovenermolen waren:

de waterhuishouding

In 1983 werd de molen bij hoog water zwaar beschadigd. Door het verstopping van de stuwwerken overstroomde de omgeving en werd een noodafslagtak gegraven. Deze situatie is momenteel nog zichtbaar.

Met de plannen voor de restauratie werd de noodzaak om deze noodsituatie structureel te regelen actueel. Een van de problemen hierin is dat de afvoercapaciteit van de beek door de verste-

Waterrad bij montage, juni 1998.

Aanmaak nieuwe gietijzeren rozetten met een diameter van 1,3 meter, februari 1998.

delijking van de oostelijke mijnstreek veranderd is (hogere afvoerpieken) en dat een secundaire afslagtak noodzakelijk blijft. Gesprekken met het waterschap zijn hierover gaande.

het controleren van de compleetheid en juistheid van de installatie

Na het stilleggen van de molen waren diverse onderdelen van de installatie verdwenen. De eerste onderzoeken dienden zich dan ook te richten op de vraag of datgene wat aangetroffen werd oorspronkelijk was en historische waarde had. Dit is bij latere keuzen in de restauratie belangrijk. Bij deze molen bleken diverse delen te ontbreken of niet te kloppen. De belangrijkste wijziging bij de installatie is de verandering van de vorm van de inlaatgoot bij het rad. Deze bleek in de huidige vorm totaal niet te kloppen en is aangepast.

het vervaardigen van diverse gietijzeren delen

Door diverse invloeden bleken de gietijzeren rozetten van het waterrad

gescheurd te zijn. Deze gietijzeren delen zijn vernieuwd, waarbij de mal gemaakt is aan de hand van de originele rozetten. Hierdoor hebben de rozetten exact dezelfde vorm als de originelen. Deze originelen van ca. 1900 zullen in de molen worden opgesteld. Ook diverse lagerkappen en een deel van de bronzen hoofdlagering werden in eigen bedrijf gegoten en bewerkt.

het aanmaken van een nieuwe maalinstallatie voor het malen van consumptief meel

De verschillende meelkuipen en maalstenen waren van diverse makelij. Het restaureren van de delen met als doel het wederom malen van consumptief meel zou zo'n grote inbreuk doen op het relict dat het gelijk zou staan aan vernietiging hiervan (kapot restaureren). Vanwege de doelstelling om consumptief meel te malen werd besloten een nieuwe meelinstallatie te maken waarbij nieuwe maalstenen zijn geleverd. Met de nieuwe maalkuip en

maalstenen, die naar vorm en ontwerp gelijk zijn aan de maalinstallatie van de Stadbroekermolen, is nu verantwoord meel te malen.

het ontwerpen van een nieuwe structuur ten behoeve van het gebruik van de installatie

Zoals eerder werd aangegeven is het malen van graan een van de doelstellingen van het wederom in gebruik nemen van de watermolen. Deze doelstelling kan in verband met de afzet slechts beperkt worden uitgevoerd.

In samenwerking met de Jacob Kritzaedtsstichting is naast deze doelstelling door B.A.T. (een van de restaurateurs) een plan ontwikkeld voor het opwekken van electriciteit bij deze molen. Het plan waarbij de molen 24 uur per dag zal draaien wordt momenteel op haalbaarheid onderzocht. Deze aanvullingen kunnen binnen de historische omgeving van de molen verantwoord gerealiseerd worden. Stroomopwekking met een watermolen vergt een zeer gedegen

Heropening na de restauratie in 1976 (foto P. Roozen).

en geautomatiseerde beheersstructuur met betrekking tot de installatie en waterbeheersing. Bij uitvoering van dit plan zal de Ophovenermolen altijd draaien, voor het malen van graan of voor het opwekken van electriciteit. Een werkelijk unieke situatie!

*Uitvoerende restaurateurs
Ophovenermolen
B.A.T. / Roebroek combinatie*

HERINNERINGEN A

De molen circa 1935 (foto J. Meisen).

AAN DE OPHOVENERMOLEN

Met buitengewoon genoeg geef ik uitvoering aan het verzoek van mijn collegae-bestuurders van de Jacob Kritzraedtstichting om enkele korte herinneringen op papier te zetten over wat toch genoemd mag worden de parel van ons Stichtingsbezit: De Ophovenermolen.

Met de totale restauratie en wederingebruikstelling van dit pronkjuweeltje binnen het Sittards monumentenbezit beschikt onze aloude stad in nauwelijks drie jaar tijd gelukkig weer over twee volwaardig draaiende watermolens: in Ophoven op de oude hoofdtak van de Geleenbeek en sedert september 1995 de geheel gerestaureerde Stadbroeker-molen op de gegraven molentak.

Mijn eerste persoonlijke herinneringen aan de Ophovenermolen dateren al uit mijn lagere schooltijd, nu al weer meer dan 30 jaar geleden. Het was op een mooie nazomerse zondagmiddag in 1962 of 1963, toen ik mijn ouders vertelde dat ik nog even

buiten ging spelen.

Mijn plan de campagne, dat ik al weken tevoren getrokken had, stond vast, en dat had ik er thuis niet bij verteld: ik zou naar die oude, destijds tamelijk vervallen, watermolen in Ophoven lopen.

In mijn nog kinderlijke belevingswereld bevond deze oude stilstaande molen zich aan het absolute einde van de horizon. In de veronderstelling dat die horizon eindig was, maar gelukkig toch al met de lagere schoolwetenschap dat de aarde rond was en ik daarom aan het eind van die horizon beslist niet van haar af kon vallen, toog de Livingstone in mij op pad: recht toe recht aan naar Ophoven, toen nog een echt agrarisch kerkdorp binnen de gemeente Sittard.

Langs de Molenweg, waar toen nog meerdere oude - deels ook monumentale - boerderijen met hun karakteristieke koetspoorten en typische limburgse binnenplaatsen lagen.

En aan het einde van die Molenweg kwam ik allengs bij de oude vervallen molen, gewoonlijk - naar de laatste eigenaar - de molen van Laudy genoemd. De molen en haar omgeving fascineerden mij om velerlei redenen van kinds af aan. Het in mijn ogen immense en toen al jaren stilstaande en verroeste molenrad, de vervallen en gevaarlijke molenbrug met zijn grote sluizen en de snel stromende en schuimende Geleenbeek daaronder.

En dan het natuurschoon achter het oude witte molenhuis, de molenvijver - 'de meulewiejer' - met zijn hoge bomen, de populieren en een enkele treurwilg.

Daartussen en verderop langs de Geleenbeek vonden vele watervogels in die dagen nog een geschikt biotoop: meerkoeten, waterhoentjes, vele soorten eenden en niet te vergeten de kwikstaart. Naar men zei was zelfs het ijsvogeltje er wel eens te gast. En last but not least zaten er fraaie watersalamanders in het moerasje - 'de zomp' - naast de molen. Daarvan kon ik

er en passant wel enkele mee naar huis nemen, dacht ik, terwijl ik op het wankele molenbruggetje genoot van de laatste zonnestralen van de nazomerzon, die de toen nog talrijke langs de beek groeiende zilverpopulieren een buitengewoon aparte schittering en glans gaven.

Onder de indruk van het molen- en sluiswerk, het kolkende water van de Geleen en de oeverbeschoeiing met zijn drukke vogelwereld, realiseerde ik mij in het geheel niet, hoe gevaarlijk de situatie op dat vervallen houten molenbruggetje was.

Want ik moest en zou de as, spil en vliegwielen van het oude molenrad, natuurlijk even aantikken voordat ik echt naar huis terug kon.

Totdat een in mijn ogen zeer oude dame kordaat besloot aan dit gevaarlijke jongensavontuur abrupt een einde te maken. De op het wankele bruggetje naar links en rechts balancerende - maar vooral niet voor zich uit kijkende - 'sjnaak' werd terug geroepen en als de wiedeweerga huiswaarts gestuurd.

En toen ik geruime tijd later thuis aankwam vertelde ik mijn inmiddels behoorlijk verontruste ouders uiteraard een ietwat genuanceerdere versie van mijn 'expeditie' naar de Ophovenermolen, waarbij evenwel het einddoel van mijn ommetje van die middag niet onvermeld kon blijven.

Toen mijn ouders over hun eerste schrik heen waren, kwamen ook bij hun herinneringen los aan de oude 'maelmeule' van Laudy, die in hun eigen jeugd nog volop draaide en maalde.

Zij vertelden mij over de bange oorlogsjaren, toen zij met veel moeite wat 'koren' wisten te bemachtigen en er 's nachts in Ophoven door molenaar August Laudy clandestien gemalen moest worden.

Want in die dagen mocht er alleen overdag en enkel op vertoon van een speciale bon, 'ut meulesjinke', gemalen graan de molen af.

Maar de laatste molenaar, Guus Laudy en zijn zoon Jan, 'maalden' daar letterlijk niet om - beter gezegd zij maalden wel, ook zonder expeditielastgeving van de

bezetter. Zo hielpen zij, volgens mijn ouders, in die benarde tijden met hen ook vele andere stadgenoten in de nachtelijke uren aan hun 'dagelijks' brood. Mijn bezoek aan de Ophovenermolen zou echter niet eenmalig blijven. Enige jaren later - ik zat toen in bovenbouw van wat tegenwoordig het basisonderwijs genoemd wordt - mocht ik als 'koraaltje' deel uitmaken van het destijds bekende 'Sittards knapenkoor' onder leiding van de onlangs overleden molenaarsdochter Mej. Miet Laudy.

Dit lidmaatschap voerde mijn inmiddels al weer wat oudere 'schreden' wederom naar de oude watermolen in Ophoven. In de ernaast gelegen molenvilla, waar piano en vleugel tot de vaste huisraad behoorden, werd in die dagen door de Sittardse knaapjes druk gerepeteerd voor de uitvoering van de voor kinderen bepaaldelijk niet gemakkelijke vertolking van onderdelen van de Mattheus-Passion van Bach.

Daar ontmoette ik ook weer die in statig zwart gehulde oudere mevrouw, die mij

De molen in 1938 (foto J. Wilms).

De molen in 1969 (foto J. Wilms).

enige jaren tevoren van het molenbruggetje 'gevist had': Helena Laudy-Nijssen, weduwe van de laatste molenaar Guus Laudy.

Met ontroering luisterde zij in de oude molenvilla naar de muzikale prestaties van dochter Miet en haar knapenkoor. En in dat gezelschap prees ik mij uitermate gelukkig, niet in de laatste plaats vanwege de verhalen die mevrouw Leenke Laudy na afloop van de wekelijkse repetities steevast vertelde. Zij stamde zelf namelijk uit het oude Sittardse molenaarsgeslacht Nijssen en vertelde ons over haar vader molenaar Jan Nijssen, ooit ook eigenaar van de in het midden van de jaren zeventig helaas gesloopte oude hertogelijke banmolen aan de Molenbeekstraat in het centrum van de stad.

Ook maakte zij ons deelgenoot van de vroegere bedrijvigheid op de Ophovenermolen, waar haar man Guus (1877-1965) en zijzelf naast de meelmolen ook een houtzagerij in bedrijf hadden.

Met geheel andere ogen keek ik na afloop van de wekelijkse repetities dan ook naar dat oude verroeste molenrad dat zo doelloos boven de beek leek te hangen en waarvan het zingend klateren al jaren verstomd was.

Ik begreep ineens ook waarom er rond het molenhuis nog steeds een grote stapel, deels vergane, boomstammen opgestapeld lag, die er waarschijnlijk al vanaf 1955 lagen, toen het oude water-rad stil was gevallen.

Zo bleef de situatie op de Ophovenermolen tot 1973. Het jaar waarin de gemeente Sittard in verband met het uitbreidingsplan Tempelplein e.o. besloot de ter plekke stromende Molenbeek te overkluizen en de beide daarop gelegen watermolens binnen de stadswallen als planologische sta-in-de-weg te slopen.

In datzelfde jaar 1973, een voor het Sittards molenbezit dus wel zeer gedenkwaardig jaar, verkocht Mej. Miet Laudy de toen zeer vervallen

Ophovenermolen aan de Stichting Jacob Kritzraedt, waarmee het behoud van deze oude waterradmolen gelukkig wel verzekerd was, getuige de door onze stichting geëntameerde grote restauraties in 1975/76 en nu ruim 22 jaar na datum weer aan de vooravond van open monumentendag 1998.

Herinneringen aan de Ophovenermolen zijn er natuurlijk vele en velen zijn er met mij in de achter ons liggende jaren deelgenoot van mogen worden. Sommigen onzer hebben hun specifieke herinneringen aan het oude Ophovense molenhuis met zijn waterrad aan het papier toevertrouwd, waardoor zij de vergankelijkheid van het menselijk herinneringsvermogen ontstegen lijken.

Met een tweetal fraaie meer poëtisch weergegeven herinneringen van anderen wil ik mijn door mijn eigen beperkingen hiervoren louter prozaïsch weergegeven herinneringen aan de aloude Ophovenermolen dan ook graag besluiten.

Locaal historicus A.H. Simonis typeerde (1) het stil gevallen rad van de Ophovenermolen in 1971, aldus:

"... Als een verstard relict uit een ver verleden roept dit roerloze rad voor de voorbijganger nu melancholische herinneringen op aan een romantiek, die eens door dichters werd bezongen ..."

Persoonlijker en gedreven door heimwee, lijken de herinneringen van de Sittardse Marion Laudy, in de jaren zestig buitenland-correspondente voor de Telegraaf in New-York:

"... Soms, als ik moe ben van wolkenkrabbers en werk, keer ik deze veel-eisende wereld de rug toe en vertrek in gedachten naar het land van Limburg, waar bijna al mijn dromen zijn gebleven ..."

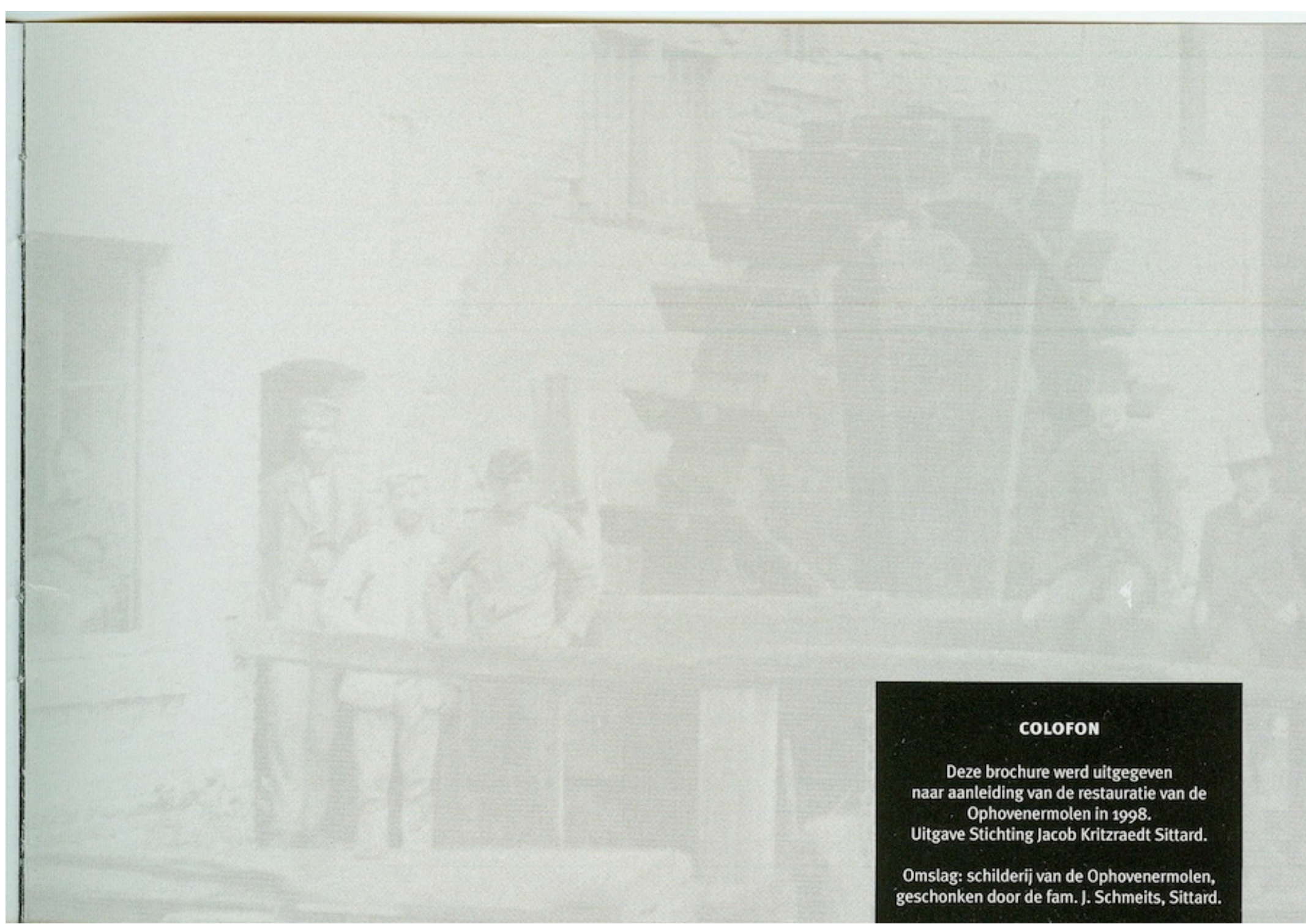
En als ik hier - in Babylon - uit wil rusten, zoek ik in gedachten in de blauwe avondschemer een paar omgezaagde bomen in Ophoven op. Ik zit er weer onder de hoge abelen en kijk naar het vage wit van het molenhuis ... De wereld is groot, ik weet het wel; maar in dat stuk aarde zijn de wortels van mijn hart gegroeid, en zo leef ik nu, altijd met heimwee ..." (2).

Wie van zijn herinneringen leeft ...
leeft twee keer !

Broeksittard, september 1998
Peter Boudewijn

(1) A.H. Simonis et al., *Sittard, Historie en Gestalte*, Sittard 1971, t.a.p. pag. 108;

(2) *Gedenkboek Stichting 'Het Limburgs Landschap'*, 1931-1956, Maastricht 1956, t.a.p. paginae 74-75

COLOFON

Deze brochure werd uitgegeven
naar aanleiding van de restauratie van de
Ophovenermolen in 1998.
Uitgave Stichting Jacob Kritzraedt Sittard.

Omslag: schilderij van de Ophovenermolen,
geschonken door de fam. J. Schmeits, Sittard.

Het bestuur is zeer erkentelijk voor de financiële bijdragen in de restauratiekosten van:

Rabobank Sittard • Provinciebestuur Limburg • Stichting Bouwcultuurfonds Zuid Nederland • Heineken Brouwerijen Limburg

en voor de medewerking van de Gemeente Sittard bij de restauratie.

De restauratie werd uitgevoerd door: Laudy Bouw en Planontwikkeling Sittard • BAT/Roebroek Combinatie Sittard.